

Rapport om ungas perspektiv på skadlig mediepåverkan

Mediemyndigheten

Innehåll

1.	Syfte	4
2.	Definition av skadlig mediepåverkan	4
3.	Avgränsning	5
4.	Metodavsnitt	5
4.1	Metod och material	5
4.2	Urval av skolor och bortfall av elever	6
4.3	Tillvägagångssätt intervjuer	7
4.4	Behandling av känsliga uppgifter	7
5.	Vad berättar eleverna om skadlig mediepåverkan?	7
5.1	Teman	8
5.1.1	Påverkan	8
5.1.2	Undanträngning	9
5.1.3	Fejk eller anonyma konton	10
5.1.4	Läskigt/äckligt/sexuellt innehåll	11
5.1.5	Andra barns beteende	13
5.1.6	Vuxna med sexuellt intresse för barn	14
5.1.7	Bortom skadlig mediepåverkan	14
5.2	Sammanfattning och diskussion	15
6.	Referenslista	16
Bilaga 1	17
Frågor version 1 (4 gruppintervjuer)	17
Frågor version 2 (8 gruppintervjuer)	17

1. Syfte

Mediemyndigheten¹ ska enligt sin instruktion skydda barn från skadlig mediepåverkan och tillvarata barns och ungas egna erfarenheter. Att återkommande fråga barn och unga vad de anser skadlig mediepåverkan betyder och innebär utifrån deras perspektiv är viktigt för myndighetens arbete och utveckling. Det ger möjlighet till en fördjupad förståelse av de enkätsvar som samlas in genom återkommande undersökningar, såsom *Ungar & medier 2023* (Statens medieråd, 2023). I nämnda undersökning anger 43 % i högstadieålder att de ägnade för mycket tid åt sociala medier. På vilket sätt anser unga att för mycket tid på sociala medier är dåligt eller skadligt? I denna rapportens analys uppmärksammas sätt på vilka unga beskriver och problematiserar skadlig mediepåverkan via just sociala medier.

Medieutvecklingen idag innebär att barn och unga tar del av innehåll och kommunicerar via olika plattformar. Det innebär nya möjligheter, likväl som problem. Att utveckla kunskap om det utifrån barns och ungas perspektiv är viktigt. I förlängningen ger det möjligheter att följa upp problem. Denna rapport redogör för resultaten av en intervjustudie som fokuseras på frågor rörande sociala medier. Respondenterna är högstadieelever i årskurs 7–9, vars deltagande i gruppintervjuer är avgörande för rapporten. Syftet med rapporten är att utveckla en förståelse för ungas perspektiv på skadlig mediepåverkan.

2. Definition av skadlig mediepåverkan

Skadlig mediepåverkan definieras i rapporten genom tre övergripande områden, vilka identifierats som relevanta för Statens medieråds verksamhet (Statens medieråd, 2016). Dessa områden utgörs av:

1. Skadligt medieinnehåll
2. Skadligt kommunikativt handlande
3. Skadligt handhavande

Intervjustudien berör dessa områden, genom frågor riktade till deltagare och i termer av vad som uppfattas som *faktiskt skadligt*, respektive vad som *potentiellt* är förenat med *skadligt innehåll, handlande och handhavande*.

¹ Den 1 januari 2024 bildades Mediemyndigheten som är en sammanslagning av Myndigheten för press, radio och tv och Statens medieråd. Myndigheternas tidigare uppdrag ingår i Mediemyndigheten. Denna rapport togs fram av Statens medieråd under 2023.

3. Avgränsning

Myndigheten har avgränsat intervjuerna till att gälla sociala medier. Anledningen är att en majoritet av högstadieungdomar tar del av sociala medier dagligen och antagandet är att det blir lättare för dem att resonera om negativa följder av sin användning om frågorna riktas mot deras dagliga medieanvändning och vardagliga erfarenheter. Genom att fokusera på området sociala medier och skadlig mediepåverkan finns möjlighet att identifiera mönster i svar, och ge utrymme åt hur ungas förståelse kan skilja sig åt eller vara samstämmig.

Myndigheten har valt att intervjua högstadieungdomar då de befinner sig mitt i åldersgruppen 9–18 år som alla idag använder sociala medier i stor utsträckning. Bedömningen – baserat på myndighetens tidigare undersökningar – är att unga i denna ålder både ska kunna och våga resonera och reflektera tillsammans med sina klasskamrater och med ansvariga för intervjustudien som besöker skolan vid ett specifikt tillfälle, och är på plats under en begränsad tid.

4. Metodavsnitt

4.1 Metod och material

Denna studie har genomförts inom ramen för EU-projektet Safer Internet Centre Sverige (SIC Sverige). I avtalet med EU-kommissionen skulle en enkätstudie genomföras men med anledning av de generellt låga svarsfrekvenserna på enkäter beslutade SIC Sverige att i stället genomföra en intervjustudie. En annan anledning till byte av metod var också för att få djupare förståelse och inblick i målgruppens bild av hur de påverkas av just sociala medier. Dessutom har Statens medieråd sedan tidigare kontakt med tre skolor genom en annan av myndighetens rapporter och ambitionen från myndigheten är att bygga upp långsiktiga relationer med referensskolor att återkomma till. Omfattningen av studien beslutades vara den samma som den tidigare studien, varav tre klasser i olika högstadieårskurser sattes som mål att besöka. Det går inte att generalisera utifrån de svar som eleverna ger, utan resultatet bör ses som en ögonblicksbild av de tolv grupper med sammanlagt 58 elever som deltagit. Deras svar och samtal ger myndigheten en fördjupad förståelse av dessa ungas medievardag och de resonemang de för kring det som de själva anser är dåligt med sociala medier.

Undersökningen baseras på en intervjuguide (se bilaga 1). Frågorna i intervjuguiden togs fram utifrån myndighetens definition av skadlig mediepåverkan och baserat på tidigare erfarenheter av barnpaneler på myndigheten. Deltagarna i studien ingick i konstellationer om 3–6 elever, under ledning av en medarbetare från myndigheten som ställde frågor och spelade in intervjun. Intervjumaterialet består av totalt sex timmars inspelning, i form av ljudfiler. En ordagrann transkribering är gjord på Statens medieråd av konsultföretaget Transkriber.

Analysmetoden är inspirerad av tematisk kvalitativ analys (Braun & Clarke, 2006). Det innebär kortfattat att det transkriberade materialet kodas för att identifiera mönster.

Återkommande koder sammanfattas sen till övergripande teman. Den tematiskt organiserade presentationen av analysen ger utrymme åt olika perspektiv och därmed till att motsättningar i deltagarnas svar synliggörs. Rapporten dokumenterar därmed ungas samstämmighet i frågor som rör skadlig mediepåverkan, liksom olikheter i svar på frågorna om sociala medier.

4.2 Urval av skolor och bortfall av elever

Tre skolor och fyra klasser ingår i den aktuella undersökningen. En skola har tidigare medverkat i myndighetens barnpaneler. Övriga två inkluderades efter förfrågningar via mejl och sociala medier. Skolorna har på förhand fått information om besöket och dess syfte som de delat med sig av till både vårdnadshavare och elever i god tid innan det planerade besöket. Myndigheten bad om att få träffa så många elever som möjligt ur varje klass.

De tre skolorna är placerade i olika socioekonomisk kontext; en småstad i Södermanland, en kranskommun till Stockholm och en söderförort i Stockholm, vilket setts som en fördel för att få viss spridning av respondenter trots ett litet urval.

<u>skolans placering</u>	<u>åk</u>	<u>föräldrars utbildningsbakgrund</u>	<u>andel som uppnått kunskapskraven</u>	<u>antal deltagare</u>
kommun i Södermanlands län	9	2	57	20
kommun i Stockholms län	8	2,6	91	25
söderförort i Stockholms kommun	7 och 8	2,1	67	13
riksmedelvärde		2,4	74	

(källa: Skolverket/SALSA för 2022)

Utbildningsbakgrund = Föräldrarnas högsta utbildningsnivå som delas in i tre nivåer och poängsatts enligt: genomgången folkskola/grundskola (1 poäng), genomgången gymnasial utbildning (2 poäng), eftergymnasial utbildning (3 poäng)

Undersökningen kräver deltagarnas samtycke, samt passivt samtycke från vårdnadshavare. En skola beslutade att ändra kravet till att även innefatta aktivt samtycke från vårdnadshavare. I skolan där skolledningen krävde vårdnadshavares aktiva samtycke var

deltagandet betydligt lägre. 6–7 av ca 20 elever i vardera klass deltog i den aktuella skolan. Antal deltagare ur de olika skolklasserna beror således på de krav på samtycke som etablerades, efter att skolan bjudits in till medverkan av myndigheten.

4.3 Tillvägagångssätt intervjuer

Besöket inleds med en introduktion där myndighetens arbete presenteras på ett enkelt och åldersanpassat sätt för hela klassen. Presentationen beskriver frågorna och att de handlar om sociala medier.

Att dessa frågor ställs till eleverna har att göra med att rapporten definierar deltagarna som experter, på sociala medier och sina egna liv. Dessutom förklaras nu även muntligt att de är anonyma och hur svaren ska användas.

Det ges vid introduktionen också en kort översikt av befintliga data ur *Ungar & medier 2023*. Fyra vanliga sociala medie-plattformar namnges och eleverna får komplettera med fler de själva använder.

Gruppintervjuer med tre-sju deltagande elever genomförs under 13–34 minuter med en ansvarig medarbetare från myndigheten som leder intervjun och spelar in diskussionen.

4.4 Behandling av känsliga uppgifter

Läraren informeras i förväg om att det kan komma upp känsliga uppgifter under intervjuerna och att medarbetarna från myndigheten i så fall meddelar läraren om det är något som behöver fångas upp i efterhand.

Frivilligheten i deltagandet betonas både skriftligt och muntligt och det finns alltid möjlighet för en elev att avvika under intervjun om hen vill.

Transkriberingen av materialet har skett på plats i Filmhuset på myndighetens kontor för att inga känsliga uppgifter ska lämna myndigheten.

5. Vad berättar eleverna om skadlig mediepåverkan?

Eleverna berättar inledningsvis i intervjuerna om en vardag där sociala medier används till nöje, för att hitta nyheter, följa trender och framförallt kommunicera med vänner. När frågorna sen går in på negativa saker berättar de om våldsamt material som de inte tycker att någon ska behöva se oavsett ålder, hur det är svårt att sluta när de använder sociala medier och att det finns mycket som kan bli dåligt i kommentarsfält och med s.k. expose-konton, där kränkande eller olagliga bilder delas och får stor spridning. Noterbart är återkommande beskrivningar av bilder eller filmer med döda människor och grovt dödligt våld, samt barnens uppgivenhet eller acceptans kring det innehåll och de kränkande beteenden som de tar del av, och i ett flertal fall själva upplevt via kontakt i sociala medier.

Resultatet av gruppintervjuerna visar på att samtalen ofta tar sin utgångspunkt i ett exempel från någon elev som kan bli vägledande för resten av samtalet. Det kan t.ex. handla om när en elev tar upp ryktesspridning och att gruppen sen talar om fler och andra exempel utifrån detta.

Under sex rubriker presenteras och levandegörs gruppintervjuerna. I huvudsak handlar det om utdrag från intervjuer där diskussionen varit djuplodande och i detalj går in i frågor på området och elevernas egna upplevelser. I materialet finns utöver det kortare svar och utsagor av generell karaktär som handlar om andra ungdomar – snarare än egna erfarenheter.

Rubrikerna under vilka undersökningens resultat presenteras utgör teman och består av:

1. Påverkan
2. Undanträngning
3. Fejk eller anonyma konton
4. Läskigt, äckligt eller sexuellt innehåll
5. Andra barns beteende
6. Vuxna med sexuellt intresse för barn

5.1 Teman

5.1.1 Påverkan

Inom ramarna för temat påverkan berättar barnen om negativ påverkan som innefattar ideal, skönhet, mat och psykisk ohälsa. Ett exempel innefattar psykiskt mående och hälsa:

Elev: Det finns Tiktok-konton där de typ ventilerar av sina känslor och så mår de jättedåligt. // Och de ger mig liksom negativt, det är inte så himla kul, så då får man liksom trycka bort det och sådant. Så finns det väldigt många sådana konton, det är liksom inte bara ett eller två utan det finns ju över 100 sådana konton liksom som kommer upp lite hur som helst.

(Årskurs 9)

Utöver denna typ av påverkan förmedlar elever återkommande beskrivningar av distans till och vana vid våldsamt och kränkande innehåll (i huvudsak där andra personer kränks) som de tar del av. En ganska typisk utsaga om den distans som beskrivs i gruppintervjuerna är:

Elev: Nej, man tänker inte så långt, att det är två liv som ... eller två personer som dog, helt oskyldiga, bara för ... ja, jag vet inte, man bara tänker inte så långt.

(Årskurs 8)

Distans handlar i detta och liknande fall om hur eleverna själva beskriver att de inte till fullo tänker in den situation de tar del av genom bilder.

Att vänja sig vid det innehåll som sprids genom sociala medier är något som tas upp i gruppintervjuerna. Detta associeras av elever till reaktioner och frånvaron av dessa – som i exemplet nedan:

Elev: Alltså inte längre, det händer ju fortfarande ibland hit och dit fast jag alltså, jag får inte samma reaktion längre. Det var ju första gången jag såg det då jag fick den där reaktion, fast nu då tänker jag inte på det så himla mycket.
(Årskurs 9)

Den påverkan som beskrivs genom gruppintervjuerna innefattar ett medieinnehåll som inte är statiskt. Barnen i undersökningen beskriver att innehåll utvecklas över tid. Detta har också betydelse, som i beskrivningar från ett fåtal barn som talar om en ökad medvetenhet hos influencers själva att ohälsosamma ideal riskerar spridas:

Elev: Alltså jag tror det brukade påverka, fast sen så har det börjat typ en trend eller någonting att så här ... jag vet inte hur jag ska säga det. Fast det är så här folk har gjort det mer normalt och jag tror för några år sen det var så här populärt att inte ha ett vanligt liv, om du fattar vad jag menar. Alltså ha bästa livet och du behöver ha kunnat ha gjort det där och det där och du gör så, så många gånger om dagen. Fast jag tror vi ... alltså, sociala medier håller på och typ dämpa på det och visa att ett normalt liv är ett normalt liv, du behöver inte typ så här gå ut och ta en fem kilometer promenad varje dag eller något.
(Årskurs 9)

Exemplen från gruppintervjuerna visar hur barn resonerar om påverkan och avtrubning. Att reagera liksom att inte reagera på innehåll förklaras av vana och att innehållet de möter är ofta återkommande.

5.1.2 Undanträngning

De allra flesta elever som deltar i undersökningen bekräftar statistiken ur Statens medieråds *Ungar & medier 2023* och tendenser som sträcker sig bakåt i tiden: barn i den här åldern använder sociala medier dagligen, och en andel använder enligt sig själva sociala medier för mycket. Det återkommer beskrivningar under intervjuerna av hur eleverna har svårt att sluta titta och att det förekommer att användandet stör deras skolarbete i hemmet och deras sömn.

Elev: Alltså, om jag typ ska ligga och sova och så scrollar jag, då kan det gå typ två timmar och så har jag glömt och bara typ: ”Oj, nu skulle jag gått och lagt ...”, alltså, typ så.
(Årskurs 8)

Det lyfts också vid något tillfälle hur beroendeframkallande algoritmer eller funktioner gör en viss plattform, vilket inkluderar en typ av korta filmer de tar del av genom sociala medier. Upplägget sägs göra det svårare att stänga av. I utsagor från intervjuerna har plattformar och innehåll betydelse, vilket innebär att undanträngningseffekter inte blir en

avgränsad individfråga. Att användare av sociala medier ska fortsätta sin användning är något som knyts till ansvar hos andra än barnen själva:

Elev: Alltså, typ, [PLATTFORM], de vill ju lura alla med så här – [FUNKTION], även om man inte tänker på det. Men sen måste man ju typ ha det för att om man inte svarar någon så anses man ju vara liksom otrevlig. Så man kan inte ... alltså, inte riktigt, men om man ... alltså, om man inte svarar någon och lämnar någon på öppnad, då tycker ju man att det är lite otrevligt, fast även om man kanske inte menar att vara otrevlig. Ja.
(Årskurs 9)

Sociala medier är något som slukar tid, enligt deltagarna i gruppundersökningen. Ansvaret för detta är något som genom svar i gruppintervjuerna knyts till både barn själva liksom till andra aktörer.

5.1.3 Fejk eller anonyma konton

Elever beskriver återkommande att det finns många botar eller anonyma konton att kommunicera med. De berättar återkommande om vuxna med sexuellt intresse för barn samt olika fejk- eller anonyma konton som delar våldsamhet eller sexuellt innehåll när eleven accepterat en vänförfrågan från någon okänd. De beskriver att de oftast tror sig kunna avgöra om något är fejk men flera elever menar att AI kommer göra det svårt eller omöjligt att avgöra i framtiden.

Intervjuare: Tycker ni det är liksom ... hur lätt eller svårt tycker ni det är att liksom märka att ... ibland är det uppenbarligen lätt, men att det är en bot?

Elev 1: Ja, men det är ganska självklart.

Elev 2: Ja, alltså ...

Elev 3: Man ser ju på länken vad det står där.

Elev 2: I alla fall en som inte har så mycket följare [skrattar] liksom. Så de ser ... alltså, då är det inte bara, men oftast, svenskar som följare. Så om det är något jättekonstigt kinesiskt så blir det lite skumt.

Elev 3: Och så brukar man se på profilbilden också.

Elev 2: Ja, eller ... ja.
(Årskurs 8)

I gruppintervjuerna finns även exempel på vilken skada en sådan konversation kan leda till:

Elev: Nej, alltså det finns ju vissa svin på [PLATTFORM] också som till exempel addar en så addar de tillbaka, då skickar de massa videos och grejer. Det var ju en snubbe som jag addade tillbaka, han skickade en person som

blev påkörd utav en stridsvagn och en person blev halshuggen och massa sånt.

Intervjuare: Hur kändes det?

Elev: Jävligt dåligt. Jag kunde inte sova på tre dagar.

Intervjuare: Pratade du med någon?

Elev: Nej.
(Årskurs 9)

Deltagare i undersökningen talar om konton som sticker ut, som är konstiga och därmed kan vara av en sådan karaktär att det handlar om något att uppmärksamma. Vad som är fejk eller problematiskt är något som upptar barnens uppmärksamhet. Även inom ramen för detta tema poängterar deltagare i gruppintervjuer ett medielandskap i föränderlighet och bedömer den nära förestående framtiden i förhållande till utmaningar i att tolka och förstå innehåll och konton.

5.1.4 Läskigt/äckligt/sexuellt innehåll

Det finns en samstämmighet bland högstadieeleverna om vilket innehåll de inte tycker att de, eller än mindre yngre barn, ska behöva se. Det gäller också beskrivningar av innehåll i sociala medier som sägs ha en negativ påverkan. Deltagare i gruppintervjuerna talar om döda eller döende människor, grovt våld, krig och nakenbilder. Det finns en rad varianter av beskrivningar som de i nedanstående:

Elev 1: Ja, om man får en oönskad bild så blir man ju liksom så här, vad är det här, det kan ju komma från var som helst liksom. Och sen på [PLATTFORM] så finns det typ små videos, ni vet [FORMAT/FUNKTION], då kan det ibland komma upp alltså hemska videos typ från krig. Har jag fått det jättemycket nu ifrån Gaza typ och sådant.

Elev 2: [ANNAN PLATTFORM] har ju också sådant.

Elev 1: Ja, men när de typ springer runt med sina döda barn i famnen typ. Och det borde inte yngre barn se eller inte för oss heller, men alltså de är för små.
(Årskurs 9)

Ett innehåll som beskrivs som särskilt negativt är just grovt våld och döda människor. Under och i anslutning till genomförande av gruppintervjuerna spreds bilder från olika skeenden i omvärlden av våldsamt karaktär. Det innefattar bland annat terrorbrott mot svenskar i Belgien och kriget i Israel och Gaza (höst/vinter, 2023). Eleverna berättar även om filmer med mord på unga i Stockholm och grovt våld de inte är säkra på om det är verkligt eller inte.

Eleverna förhåller sig på olika sätt till om innehållet faktiskt är skadligt för dem. I regel beskrivs att de själva inte tar skada, även om de ser något våldsamt, skrämmande eller äckligt. De anser främst att skadan främst drabbar yngre barn, likt i citatet ovan. Bland deltagarna i gruppintervjuerna berättar flera att de själva mått dåligt av att se barn som lider eller är döda (här hänvisar i stort sett alla till bilder eller filmer från kriget i Gaza). På frågor om de skrämts som yngre ger några elever exempel på något som påverkat deras sömn eller beteende på något sätt. Någon enstaka av de intervjuade kan inte hålla tårarna tillbaka när en våldsam film beskrivs, som spridits via en plattform. Oftare beskriver de hur de mår illa eller blir äcklade av innehåll med döda eller skadade människor. Att unga ofta sprider våldsamt och läskigt innehåller vidare till varandra enskilt (i egna chattar och liknande) var vanligt i vissa grupper med elever och inte i andra.

Intervjuare: Är det något som stannar kvar och känns?

Elev 3: Ja, alltså ibland då tänker man bara på det när man bara: ”Nej, jag vill inte öppna [PLATTFORM] då kommer typ samma grej”, och då typ kanske håller man bort från [PLATTFORMEN] en dag.

Intervjuare: Är det något ni pratar om eller är det något man bara tänker att: ”Äsch, nu öppnar jag inte upp [PLATTFORM]”, och så tänker man och så trycker man bort det eller hur pratar ni om sådana saker, att: ”Fan, vad otäckt det här var”?

Elev 1: Det beror ju på. Om flera har sett det och någon kanske nämner det, då kommer man ju börja prata om det. Men om ingen nämner det eller något sådant där och det kanske inte är direkt typ ... för att det finns ju jättemycket videos ute på nätet, så här när folk dör och alltså massa sådana saker. Så det är inte direkt att man går runt och pratar om det om det inte är så stort.

Intervjuare: Men hur känns det? Känns det otryggt?

Elev 1: Känns mer äckligt.

Intervjuare: Tror ni att det kan påverka? Er eller små barn eller liksom på något sätt tänker ni det eller?

Elev 1: Man kan ju bli just ... alltså speciellt småbarn. Man kan ju bli så här traumatiserade om de ser någon så här blir slagsad, då kan ju [ohörbart 2 sekunder]. Sen kan man väl bli mer traumatiserade, typ så här få mardrömmar.

(Årskurs 9)

Även nakenbilder nämns flera gånger, om än inte riktigt lika ofta som krig och våld.

Elev 2: Ja, det är mer riskabelt för de yngre.

Elev 1: Ja, då kanske de får en annan alltså syn på saker än vad vi gör. För när vi växte upp, om man kan säga så, det var inte direkt så att [PLATTFORM] fanns och då gjorde man ju inte direkt sådana här saker, att kopiera in nakenbilder från [PORRSIDA] eller sådana saker i [PLATTFORM]-videos, det är bara löjligt.
(Årskurs 9)

Bilder och innehåll på sociala medier beskrivs av deltagare i gruppintervjuerna som något som ger olika utfall beroende på ålder. Ålder knyts till utsatthet och risker att påverkas negativt. Negativ påverkan beskrivs i vissa fall med betoning till dramatiska effekter, som trauma. Det kan sammanfattningsvis ge en indikation på att barn fäster vikt vid innehåll på sociala medier och den effekt detta kan ha på individer i deras närhet och barn i allmänhet.

5.1.5 Andra barns beteende

Hur barn behandlar varandra illa i sociala medier återkommer i samtliga intervjuer. Rykten, elakheter och expose-konton beskrivs som något de accepterat är en del av sociala medier, och som något som är svårt att kontrollera ifall något skulle spridas utanför den närmaste vänkretsen.

Elever berättar om kommentarer som de anser är dåliga för den det drabbar, men som även påverkar den som läser det. Någon beskriver ovilja att dela saker i sociala medier, pga. det negativa bemötande som de ofta ser.

Elev: Alltså, det kan ju vara typ ganska enkelt, typ på sociala medier, att det är inte jättesvårt att folk ska typ kunna skriva hatkommentarer. Det är inte så ofta till personen, alltså, så här det är inte så ofta man kan få reda på heller vem det var eller så här det är lite ... alltså, många tror ju att de bara kan skriva saker på internet för att de är anonyma och ingen kan få reda på vem det är, men de skulle ju aldrig våga säga det i verkligheten. Så de använder ju mest sociala medier som en plattform för att kunna förmedla ... om de vill typ mobba någon eller förmedla mobbning där i stället för i verkligheten.
(Årskurs 9)

Om expose-konton finns denna och liknande berättelser och svar kring hur det kan gå illa:

Elev 1: Ja, men alltså det går ju så långt, det kan ju vara om vi säger jag skickar bilder till en person, den personen har ett exposed-konto, den lägger upp till det här kontot då kanske jättemånga tar skärmdump, det är ju inte så att det kommer hjälpa. De kanske tar bort den här snubbens konto, men alltså det kan ju vara 50 andra som har den bilden och jag inte vet vilka det är.

Elev 2: Och då kan fortfarande de 50 andra personer ha exposed och lägga upp på deras konton.

Elev 1: Ja, det slutar med att hela [PLATS] har bilden och alla vet liksom.

Intervjuare: Så känslan av att man ska kunna komma till rätta med det här, den känns egentligen obefintlig?

Elev 1: Ja.

Benägenhet att använda sociala medier, liksom hur sociala medier används, aktualiseras genom exempel på barns sociala utsatthet. Deltagare i gruppintervjuerna beskriver snabba spridningseffekter genom sociala medier och att detta har betydelse på ett lokalt plan. Exempel ovan visar på att barnen ser utmaningar i att komma tillrätta med problemen.

5.1.6 Vuxna med sexuellt intresse för barn

Eleverna nämner återkommande att vuxna med sexuellt intresse för barn är närvarande i de sociala medier de använder. Det beskrivs i generella drag att ”gubbar” visar intresse för yngre, och att det drabbar mest tjejer. Några gånger beskriver elever det i vardagligt tal liknande det här samtalet:

Elev 3: Ja, man kan ju få lite konstiga följare ibland.

Elev 6: De bara skickar en länk där ...
[alla skrattar]

Intervjuare: Ja, det får jag också.

Elev 3: Nej, men det är så här ... no, alltså, det är så här, heter ... alltså, det är jättekonstiga namn liksom. Alltså, så de lägger ju ... de bara är där liksom, de...

Elev 6: De skickar länkar privat.

Elev 5: Vad?

Elev 3: Det har aldrig jag fått faktiskt.

Elev 6: Och så ... nej, jag ville inte gå in på det.

Äldres sexuella intentioner är närvarande i gruppintervjuerna, i beskrivningar av hur sociala medier kan användas på problematiska sätt. Specifika fall eller sexualbrott är inte något som adresserats i gruppintervjuerna, men det framkommer att barn förhåller sig till sociala medier som en arena för kontaktskapande som kan bygga på sexuella motiv.

5.1.7 Bortom skadlig mediepåverkan

Materialet innehåller svar om annat än det som är i fokus för denna rapport. Exempelvis nämner flera elever olika strategier för att slippa bli skrämmd, fara illa eller använda sociala medier för mycket, vilket är intressant och kan undersökas vidare. Svaren på uppvärmningsfrågan om vad som är bra med sociala medier skulle också kunna utforskas

mer. Dessutom finns tankar om vilka plattformar de upplever som skadligast, med mest våldsamt eller beroendeframkallande material, vilket är viktigt att bevaka för att kunna förebygga att barn och unga skadas.

Avslutningsvis kan tilläggas att eleverna ett flertal gånger resonerar kring ansvar på olika sätt. Dels plattformarnas ansvar, och föräldrars ansvar, men mest återkommande är en syn på eget ansvar på olika sätt. Det visar på att de reflekterar kring bra och dåligt med sin användning, likt följande citat:

Elev: Alltså, du kan använda sociala medier på ett bra sätt, men det beror ju på dig för det mesta. Så ifall du inte kollar på saker som du inte borde kolla eller som inte är vettigt för din ålder så är det väl bra. Alltså göra det bästa av läget utan att använda det dåliga.
(Årskurs 9)

5.2 Sammanfattning och diskussion

Undersökningen visar att unga har en rad olika erfarenheter av skadlig mediepåverkan. Detta innefattar innehåll, handhavande, samt handlande. Intervjudeltagarna ger exempel från sina vardagsliv och närområdet, samt från andra delar av världen. De beskriver innehåll som är väldigt skrämmande och våldsamt. Vissa deltagare beskriver med distans hur andra påverkas av skadlig mediepåverkan, medan de själva står opåverkade. Andra elever beskriver att de påverkas själva och uttrycker känslor i intervjusituationen som visar på att de drabbas av medieinnehåll. Denna rapport innefattar inte en fördjupad analys av dessa positioner, men de kan vara relevanta i det fortsatta arbetet med att dokumentera ungas erfarenheter i syfte att förebygga och stoppa skadlig mediepåverkan. Ålder är en återkommande dimension i gruppintervjuerna och som används av barn för att förklara yngres utsatthet. Att vara tjej och använda sociala medier knyts i intervjuutsagor till en sexuell utsatthet.

I gruppintervjuerna beskrivs sociala medier som positivt. Sociala medier ges i gruppintervjuerna flera betydelser: det handlar om innehåll, samt om möjligheter till att kommunicera genom bland annat delning av innehåll med (grupper av) användare. Positiv kommunikation kan innefatta vänner. Men bland vänner delas också innehåll de själva bedömer som problematiskt. Ett problem som barnen är samstämmiga om är att sociala medier tar för mycket tid i deras liv. Framför allt handlar det om att inte kunna sluta när man väl börjat. Gruppintervjuerna handlar på detta sätt om påverkan av ens eget liv. Något som inte tas upp i någon större omfattning är hur en själv faktiskt och potentiellt kan drabbas av rykten och expose-konton. Detta beskrivs som obehagligt, olyckligt och något som man förhåller sig till som ung – eftersom andra i ens närhet både drabbas och påverkas. I rapporten uppmärksammas dock en annan dimension som har med en potentiell framtid att göra, nämligen den gällande medieutveckling och kommande tilltagande svårigheter att förhålla sig till innehåll i sociala medier.

Deltagarna resonerar om ansvar för när någon hamnar i en problematisk situation. En aktör som pekas ut som ansvarig är sociala medie-plattformar. Andra deltagare betonar snarare att skulden ligger hos den som drabbas, eller att problem har att göra med föräldrars brister.

Eva Widgren, 2023

6. Referenslista

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2)

Statens medieråd (2016). *Vad är skadlig mediepåverkan?*

Statens medieråd (2023). *Ungar & medier 2023*

**Medfinansieras av
Europeiska unionen**

Bilaga 1

Efter det första genomförda intervjutillfället behövdes fler följdfrågor läggas till för att se till att fler av de ungas synpunkter kom fram. Frågebatteriet utökas därför till tillfälle 2 och framåt.

Frågor version 1 (4 gruppintervjuer)

Tips på följdfrågor: vad säger ni, hur då, kan du utveckla, är det någon mer som vill berätta hur den tänker, det verkar som att du inte håller med?

Uppvärmningsfråga: Vi vet att ni framförallt tittar på saker på sociala medier och mår bra av det, vilka sociala medier är vanligast bland er och era kompisar?

Tema: skadligt att ta del av

1. Finns det sådant på Snapchat eller Tiktok som barn eller småsyskon, inte borde ta del av?
2. Har ni några exempel?
3. Varför borde inte barn se det?
4. Vad tror ni påverkar *er* negativt att ta del av/titta på via sociala medier? Finns det något som ni mår dåligt av att se?
5. Vilken typ av innehåll tror ni får unga att må mest dåligt?

Tema: vad innebär skada?

6. På vilka sätt tror ni att de här olika sakerna (hänvisa till det de sagt) är skadliga? Alltså, vad händer med personen?

Tema: skadligt handhavande

7. På vilket sätt kan vardagen påverkas negativt av att du tar del av sociala medier?
8. **Avslutande fråga:** vill ni tillägga något som är dåligt med sociala medier som vi inte frågat om, eller som ni kommer på nu när vi är på väg att avsluta?

- **Avslutning i storgrupp.** Vi hoppas ni tyckte det här var intressant att få prata om. Om ni vill ge oss tips för framtiden på hur vi ska göra när vi möter klasser tar vi tacksam emot era åsikter. Kontaktuppgifter till oss och när vi skrivit klart om alla ungas tankar kommer vi skicka det till er lärare så ni kan ta del av det. Stort tack!

Frågor version 2 (8 gruppintervjuer)

Tillagda frågor i gult.

Tips på följdfrågor: hur tänker du om det som sagts, hur då, kan du utveckla, är det någon mer som vill berätta hur den tänker, det verkar som att du inte håller med?

Uppvärmningsfråga: Vi vet att ni framförallt tittar på saker på sociala medier och mår bra av det, vad är det bästa med sociala medier tycker ni? Och vilka av dem (Tiktok, Snapchat, YouTube etc.) är roligast?

Tema: skadligt att ta del av

1. Finns det sådant på Snapchat eller Tiktok som yngre barn eller småsyskon, inte borde ta del av?
2. Har ni några exempel?
3. Exemplifiera med dåligt innehåll för att få dem att komma med fler exempel: våld, sexuellt innehåll, hot, hat? Ser ni något sådant?
4. Varför borde inte barn se det (ta ett av deras exempel)?
5. Vad tror ni påverkar *er* negativt att ta del av/titta på via sociala medier? Om inget svar kommer: Finns det inte något som ni mår dåligt av att se?
6. Hur skiljer ni på vad som är verkligt och inte? Är det mer skadligt/dåligt med verkligt innehåll?
7. Vilken typ av innehåll tror ni får unga i er ålder att må mest dåligt? Följdfråga: Ex. influencers påverkan (prat om ångest, ätstörningar, skadliga utmaningar, åsikter för att hetsa)?

Tema: vad innebär skada?

8. På vilka sätt tror ni att de här olika sakerna (hänvisa till det de sagt) är skadliga? Alltså, vad händer med personen?
9. Hur mår ni om *ni* ser något för våldsamt eller verkligt läskigt? Kan det stanna kvar hos er om ni sätt något otäckt?
10. Hur mårde ni när ni själva var yngre om något var så läskigt /obehagligt att ni mårde dåligt av det då?

Tema: skadligt handhavande

11. På vilket sätt kan vardagen påverkas negativt av att du tar del av sociala medier? (Ex. Undanträngning, sömn, konsumtion)
 12. Om ni använder sociala medier för mycket, vad händer då?
 13. **Avslutande fråga:** vill ni tillägga något som är dåligt med sociala medier som vi inte frågat om, eller som ni kommer på nu när vi är på väg att avsluta?
- **Avslutning i storgrupp.** Vi hoppas ni tyckte det här var intressant att få prata om. Om ni vill ge oss tips för framtiden på hur vi ska göra när vi möter klasser tar vi tacksam emot era åsikter. Kontaktuppgifter till oss. Vi kommer träffa fler klasser och när vi skrivit klart